

Република Македонија
НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ
O M B U D S M A N
Republic of Macedonia

ПОСЕБЕН ИЗВЕШТАЈ

**за состојбата со остварувањето на правото на детето на лични односи
и контакти со родителот со кого не живее (право на видување)**

Скопје, декември 2017

ВОВЕД

Воспитувањето и образованието се сложени, комплексни и долготрајни процеси на градење и формирање на личноста, врз кои меѓу другите фактори несомнено е и значењето и улогата на семејството. Клучна улога во правилниот развој на детето имаат родителите кои следејќи го развојот на детето го воспитуваат, образуваат, му всадуваат вредности кои подоцна го карактеризираат детето како возрасна индивидуа. Во овој контекст е оправданоста на одредбата од Конвенцијата за правата на детето и Законот за семејство, во која е посочено дека детето има право да расте со двајцата родители, а нивна обврска е да се грижат за правата и неговиот/нејзиниот најдобар интерес.

Во пракса водечките принципи на Конвенцијата за правата на детето, како што е најдобриот интерес, правото на учество, давање на мислење и недискриминација, повеќе се декларативни отколку суштински водечки принципи од кои се раководат надлежните органи и институции кои треба да се грижат за детето, неговите права и интереси. .

Оваа го потврдува предметното работење на Народниот правобранител по претставките поднесени за остварување на правото на лични односи и контакти меѓу детето и родителот со кого не живее, односно блиските роднини на родителот, па на детето по распадот на брачната заедница, иако за тоа не е виновно не му е овозможено да остварува контакти со двајцата родители на подеднаква основа, ниту да остварува контакти со роднините на родителот.

Предметното постапување на Народниот правобранител бележи тренд на зголемување на бројот на претставки во врска со правото навидување, при што во најголемиот број случаи еден/или двајцата родители изразуваат незадоволство од работата на Меѓуопштинските центри за социјална работа, односно нивните одлуки за уредување на начинот и динамиката на остварување на правото на лични односи и непосредни контакти на детето со родителот кого не живее. Инаку, покрај родителите и блиски роднини на детето поднесуваат претставки за ова право на детето, а во неколку

случаи и децата бараа од Народниот правобранител заштита и помош да можат да се видат непречено со двајцата родители, со своите браќа и сестри, дедовци и баби.

Дополнително, праксата потврдува дека детето е попречувано во правото да одржува лични односи и контакти со родителот со кого не живее, без оглед дали е од брачна или вонбрачна заедница, а не ретко поради долгото неспроведување на решението за видување, поради попречување од страна на родителот/ите, кај детето се јавува отпор, односно одбива да се види со родителот со кого не живее.

Тоа кажува дека поради проблемите меѓу возрасните, децата се принудени да живеат разделени од едниот или двајцата родители, од нивните браќа/сестри, дедовци/баби... па, оправдано се поставува прашањето: Кој во вакви случаи води сметка за тоа што е најдобар интерес на детето? Дали Центрите за социјална работа успеваат ефикасно да им помогнат на родителите да сфатат дека тоа дете е нивно заедничко иако повеќе не живеат заедно? Колку се оправдани одлуките на родителот да го попречува видувањето на детето со другиот родител, односно ефикасни ли се мерките кои може да ги преземе центарот во вакви случаи?

Покрај Центарот, голема е улогата и на судовите кои одлучуваат по тужби за развод на брак, имајќи предвид дека во случаи кога сопружниците имаат малолетно дете/деца одлучуваат на кој од родителите ќе му го доверат детето на натамошно чување, при што се бара и мислење од надлежниот Центар, со цел одлуката да биде во најдобар интерес на детето.

1. ПРАВНА РАМКА

Согласно Конвенцијата на Обединетите Нации за правата на детето, на децата им е потребна посебна заштита и грижа, вклучително и тогаш кога има проблем во семејната средина.

Конвенцијата за правата на детето посебно го гарантира остварувањето и почитувањето на правото на детето да одржува лични односи и контакти со родителот со кого не живее. Едновремено, ги обврзува државите членки да обезбедат соодветни услови и механизми, ни едно дете да не биде одвоено од родителите против нивната волја, освен кога надлежните органи врз основа на судски увид, во согласност со соодветниот закон и процедури одлучат дека таквото разделување е неопходно и е во најдобар интерес на детето. Конвенцијата обврзува на почитување на правото на детето, кое е одвоено од едниот или од двајцата родители да одржува лични односи и непосредни контакти со двајцата родители врз постојана основа, освен ако тоа е во спротивност со најдобрите интереси на детето¹.

На детето кое е способно да формира свое мислење му се обезбедува право на сопствено мислење, право на слободно изразување на тоа мислење за сите прашања кои се однесуваат на детето, со тоа што на неговото мислење се посветува потребно внимание во согласност со годините на живот и зрелоста на детето.

Според член 18 од оваа Конвенција, двајцата родители или во зависност од случајот, законските старатели имаат заедничка одговорност во подигањето и во развојот на детето, при што интересите на детето се нивна основна грижа.

Во Законот за семејството, на детето му се дава право да одржува лични односи и непосредни контакти со родителот со кого не живее, а родителот со кого детето не живее има право и должност да одржува лични односи и непосредни контакти со своето дете. Родителите спрема своите деца имаат еднакви права и должности, односно родителското право го вршат родителите заедно во согласност со потребите и интересите на децата и интересите на општествената заедница, а надзор над вршењето на родителското право врши Центарот за социјална работа, кој е должен да презема посебни мерки заради заштита на личноста, правата и интересите на детето.

Центарот за социјална работа, исто така, ги предупредува родителите на недостатоците во воспитанието и развојот на детето и им помага детето правилно да го

---

¹ Конвенција за правата на детето член 9

развираат и воспитуваат, а може да ги упати самите или заедно со детето да посетат соодветно советувашиште или некоја друга здравствена, социјална или воспитна установа која може да им даде потребен совет.

Воедно, во Законот се предвидени мерките што Центарот може да ги преземе спрема родителот кој го запоставува детето во поглед на чување и воспитание, ако не плаќа издршка за детето, кога не го почитува решението на центарот за социјална работа и ги попречува видувањата. Како последен избор е можноста на Центарот да донесе решение со кое времено ќе го довери детето на другиот родител, трето лице или ќе го смести во соодветна установа, доколку има сознанија дека личните односи и контакти на детето се прекинати подолго од два месеца, односно родителот кај кого детето е доверено непостапува по решението на Центарот, или поради нарушени партнерски односи кои штетно се одразуваат врз развојот на детето.

Во сите споменати случаи Центарот за социјална работа ги задолжува родителите да посетат соодветно советувашиште.

2. ПРЕДМЕТ И ЦЕЛИ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Предмет на истражувањето на Народниот правобранител е утврдување на состојбата со остварувањето на правото на лични односи и контакти дете-родител со кого не живее.

Истражувањето на Народниот правобранител за состојбата со остварувањето на правото на детето на лични односи и контакти со родителот со кого не живее (право на видување), има за цел да се обезбеди преглед на времетраењето на постапките за донесување решенија од надлежните Меѓуопштински центри за социјална работа во врска со правото на лични односи и контакти дете-родител. Потоа, вклученоста на децата при донесувањето одлуки од страна на месно надлежните центри за социјална работа, ефикасноста во спроведувањето на решенијата за видување на Центрите за

социјална работа, предизвиците и евентуалните мерки во случаи на непочитување на одлуката од страна на родител, како и мерките и активностите на Центарот за подигање на свеста за улогата и значењето на родителите во вршењето на родителските права и обврски имајќи го предвид најдобриот интерес на детето.

Покрај наведеното, ова Истражување има за цел да даде преглед на времетраењето на бракоразводната постапка, најчестите причини за развод на брак и кој се јавува како иницијатор на судска постапка за развод на бракот, состојбата со доверувањето на дете/деца, како и учеството на стручен тим од Центарот и неговата улога во заштита на правата и интересите на детето во постапките за развод на брак.

Народниот правобранител согласно Годишната програма за работа во 2017 година, достави Прашалник до сите Меѓуопштинските центри за социјална работа и Основните судови во Република Македонија, при што побара податоци за периодот 2014-2016 година. Истражувањето беше спроведено во периодот април-ноември 2017 година.

3. АНАЛИЗА НА ПОДАТОЦИТЕ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО

Со доставениот Прашалник², од **Меѓуопштинските центри за социјална работа** беа побарани податоци во врска времетраењето на постапката пред надлежниот центар за донесување одлука во врска со правото на лични односи и контакти на релација дете-родител, број на случаи и донесени одлуки во врска со правото на видување, почитувањето на правото на мислење на детето при донесување одлука, начините на следењето на спроведувањето на сопствените решенија од страна на центарот, вршењето на надзорот над вршењето на родителското право, како и мерки и активности кои Центарот ги презема во случаи кога констатира потреба од зајакнување или подигање на родителските капацитети и потенцијали, имајќи го предвид најдобриот интерес на детето.

---

² Прашалниците беа доставени до 30 ЈУ Меѓуопштински центри за социјална работа, и до 27 Основни судови во Република Македонија

Со Прашалникот пак, доставен до **надлежните судови** беа побарани податоци и информации за времетраењето на постапките за развод на брак, причини за развод, број на постапки во кои судот постапувал при што одлучувал и за доверување на дете/деца, податоци за тоа кој е подносител на барањето за развод на брак, за кого од родителите се доверува детето на чување и грижа, како и учеството, односно улогата на стручен тим од Центарот за социјална работа во заштита на интересите на детето во судски постапки за развод на брак и сл.

3.1. АНАЛИЗА НА ОДГВОРИТЕ ДОБИЕНИ ОД ЈУ МЕЃУОПШТИНСКИТЕ ЦЕНТРИ ЗА СОЦИЈАЛНА РАБОТА

На Прашалникот одговориле сите 30 центри за социјална работа, при што анализата на одговорите на првото прашањето во врска со времетраењето на постапката за донесување на акт со кој се уредува одржувањето на личните односи и непосредни контакти дете – родител, покажува дека Центрите настојуваат одлуката да ја донесат во рок од 2 месеца. 23 центри за социјална работа одговориле дека постапката за донесување одлука за видување трае повеќе од еден месец , а 5 центри одговориле дека постапката трае повеќе од два месеца.

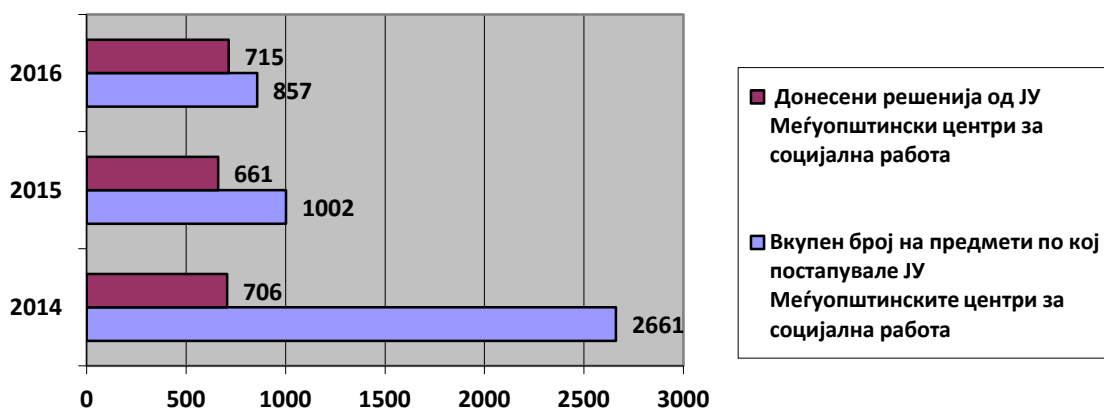
Табела 1. Времетраење на постапка за донесување на акт од надлежен центар

ЈУ Меѓуопштински центар за социјална работа	Времетраење на постапката
Берово	Повеќе од еден месец
Битола	Повеќе од два месеци
Валандово	Повеќе од еден месец
Виница	Повеќе од еден месец
Велес	Повеќе од еден месец
Гостивар	Најмногу за еден месец
Гевгелија	Повеќе од еден месец
Дебар	Повеќе од еден месец
Делчево	Повеќе од еден месец
Демир Хисар	Повеќе од два месеци
Кичево	
Кратово	

Кочани	За два месеца
Кавадарци	Повеќе од еден месец
Крушево	Повеќе од еден месец
Куманово	Од 30 до 60 дена
Крива Паланка	Повеќе од два месеца
Македонски Брод	Повеќе од еден месец
Неготино	Повеќе од еден месец
Охрид	Повеќе од еден месец
Прилеп	Повеќе од еден месец
Пробиштип	Повеќе од еден месец
Ресен	Повеќе од еден месец
Радовиш	Повеќе од еден месец
Скопје	Најдоцна во рок од два месеца
Струга	Во рок од 30 дена
Струмица	Повеќе од еден месец
Св.Николе	Повеќе од еден месец
Тетово	Повеќе од еден месец
Штип	Повеќе од еден месец

Во периодот 2014-2016 година Меѓуопштинските центри за социјална работа постапувале по вкупно 4520 случаи, во врска со правото на одржување на лични односи и непосредни контакти меѓу дете-родител. Притоа, најголем број случаи имало во 2014 година - 2661, во 2015 - 1002, а во 2016 година се постапувало по 857 предмети за видување. Притоа, надлежниот центар за социјална работа во 2014 година донел 706 решенија за видување, во 2015 година – 661 решение и во 2016 година донесени се 715 решенија за правото на лични односи и контакти на релација дете-родител.

Сл.1 Предмети и донесени одлуки на ЈУ Меѓуопштински центар за социјална работа

Со оглед дека во пракса честопати, донесената спогодба на родителите за видување не соодветствува со интересите на детето, на барање на родител стручните тимови на центрите за социјална работа преземале мерки за донесување на решение за одржување на личните односи и непосредни контакти помеѓу детето и родителот со кого не живее. Па така, во 2014 година донесени се 184 решенија, во 2015 -178 решенија и во 2016 година донесени се 168 решенија од страна на центрите за социјална работа.

Табела 2. Донесени решенија во период 2014 – 2016 година

	2014	2015	2016
Донесени решенија од Центарот поради тоа што спогодбата не одговарала на интересот на детето	184	178	168

Нови решенија за видување поради изменети околности, по службена должност или на барање на родителите, донеле 23 центри за социјална работа, при што 197 решенија се донесени во 2014 година, 193 во 2015 година и 188 решенија во 2016 година, или вкупно 578 решенија се донесени по службена должност.

Табела 3. Решенија по службена должност или на барање на родителите во врска со правото на видување

ЈУ Меѓуопштински центар за социјална работа	Донесено решение со службена должност
Берово	НЕ
Битола	ДА
Валандово	ДА
Виница	ДА
Велес	ДА
Гостивар	ДА
Гевгелија	ДА
Дебар	ДА
Делчево	ДА
Демир Хисар	НЕ
Кичево	ДА
Кратово	ДА
Кочани	ДА
Кавадарци	ДА
Крушево	НЕ

Куманово	ДА
Крива Паланка	
Македонски Брод	
Неготино	ДА
Охрид	ДА
Прилеп	ДА
Пробиштип	НЕ
Ресен	НЕ
Радовиш	ДА
Скопје	ДА
Струга	ДА
Струмица	ДА
Св.Николе	ДА
Тетово	ДА
Штип	ДА

На прашањето, дали стручните тимови во центрите за социјална работа го информирале детето и ги земале предвид неговите ставови и мислења при одлучување за правото на видување, скоро сите центри одговориле дека секогаш го земаат предвид мислењето на детето во зависност од возраста и зрелоста на детето.

Според стручните тимови, во најголем број од случаите ефектите од ваквиот начин на постапување се позитивни, односно резултатите се во насока на воспоставување и одржување на квалитетни релации и односи помеѓу детето и родителот со кого не живее. Најголем број од центрите за социјална работа одговориле дека секогаш се зема предвид мислењето на детето кога тоа е на возраст од 10 години нагоре, со исклучок на еден центар за социјална работа кој ги запознава децата со барањето на родителот/ите и ги има предвид нивните мислења и кога децата се над 8 годишна возраст. Дел од центрите за социјална работа потенцираат дека и покрај негодувањето на родителот кај кого детето е доверено на чување, во поединечни предмети сепак се почитува ставот и мислењето на детето, и видувањата се определуваат согласно најдобриот интерес на детето, независно од барањето на едниот или другиот родител.

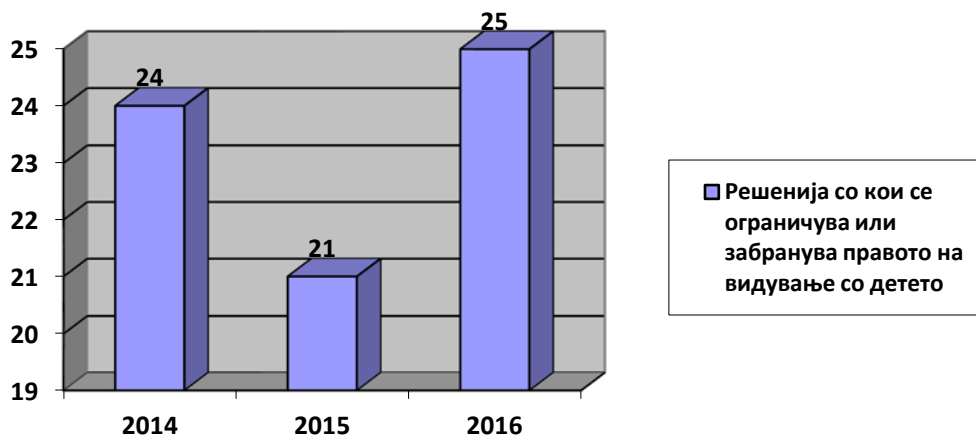
Во врска со прашањето: Дали Центарот го ограничил или привремено го забранил правото на одржувањето на личните односи и контакти заради заштита на здравјето и на другите интереси на детето, од одговорите произлегува дека во 2014 година донесени

се 24 решенија со кои се ограничува, односно се забранува правото на видувањата со детето, во 2015 година 21 решение, и во 2016 година донесени се 25 решенија. Вкупно, од страна на центрите за социјална работа во периодот 2014-2016 година оваа мерка е употребена во 71 случаи.

Табела 4. Решенија донесени од ЈУ МЦСР со кои се ограничува односно забранува правото на видувањата со детето

ЈУ Меѓуопштински центар за социјална работа	2014	2015	2016
Берово			
Битола			1
Валандово			
Виница			
Велес	1		
Гостивар		2	3
Гевгелија	1	2	
Дебар	1		
Делчево	1	2	
Демир Хисар			
Кичево			
Кратово			1
Кочани		1	
Кавадарци			
Крушево			
Куманово			
Крива Паланка			
Македонски Брод			
Неготино			
Охрид	2	1	
Прилеп	1		7
Пробиштип			
Ресен			
Радовиш			
Скопје	12	7	13
Струга			
Струмица			1
Св.Николе	2	4	
Тетово	3	2	
Штип			
ВКУПНО	24	21	26

Сл.2- Број на случаи и донесени одлуки со кои се ограничува, односно забранува правото на видувањата со детето

Следењето на решенијата со кои се уредуваат лични односи и контакти е во надлежност на центрите за социјална работа и според доставените одговори оваа мерка за нив претставува најголем предизвик во нивното работење. Покрај изготвениот план за следење, како најчесто користени методи и техники за следење на донесените решенија се: интердисциплинарната работа, стручно – советодавна и советуваљашна работа со родители и децата, покани за разговор со родители, непосредните увиди во домот, како и надзорот при примопредавање на детето. Центрите информираат дека заради следење на спроведување на решенијата соработуваат со образовните институции, детските градинки и други институции.

Во случаи кога интересите на детето се доведени под прашање, стручните тимови постапуваат согласно законските одредби, односно носат решение за постојан надзор над вршење на родителското право. Вкупно, во периодот 2014-2016 година донесени се 299 решенија за надзор над родителското право, од нив 92 решенија се донесени во 2014 година, 130 во 2015 година и 77 решенија во 2016 година.

Табела 5: Решенија за постојан надзор над вршење на родителското право

ЈУ Меѓуопштински центар за социјална работа	2014	2015	2016
Берово		1	1
Битола	22	43	15
Валандово			
Виница			
Велес	2	1	
Гостивар	1	2	1
Гевгелија		4	3
Дебар	3		
Делчево		2	
Демир Хисар			
Кичево		7	2
Кратово			
Кочани	1		
Кавадарци	1		2
Крушево			
Куманово		1	5
Крива Паланка		2	
Македонски Брод	2	2	2
Неготино			
Охрид		1	
Прилеп	2	2	5
Пробиштип		2	2
Ресен		1	
Радовиш	1	4	1
Скопје	46	46	36
Струга	1		
Струмица	2	1	2
Св.Николе	7	7	
Тетово	1	1	
Штип			
ВКУПНО	92	130	77

Како причини за спроведување надзор над вршењето на родителското право центрите ги посочуваат:

- непочитување на решението за видување и попречување/оневозможување на редовни контакти на детето со другиот родител
- крајно нарушени односи помеѓу родителите,
- несоодветна и лоша комуникација која негативно влијание врз децата,
- несоработка помеѓу родителите,
- занемарување, злоупотребување или запоставување на детето,

- во случаи на појава на отпор кај детето за контакти и видувања со родител со кого не живее.

Стручните тимови кои постапуваат по предмети во врска со правото на видување на дете-родител, надзорот над вршењето на родителското право го спроведуваат преку непосредни посети во домот на детето, стручна– советодавна работа со родителите, соработка со педагошко-психолошките служби во училиштето, при што го вклучуваат и детето. Центрите посочуваат дека во помали средини, честопати, средбите и интервенциите се по неколку пати во годината.

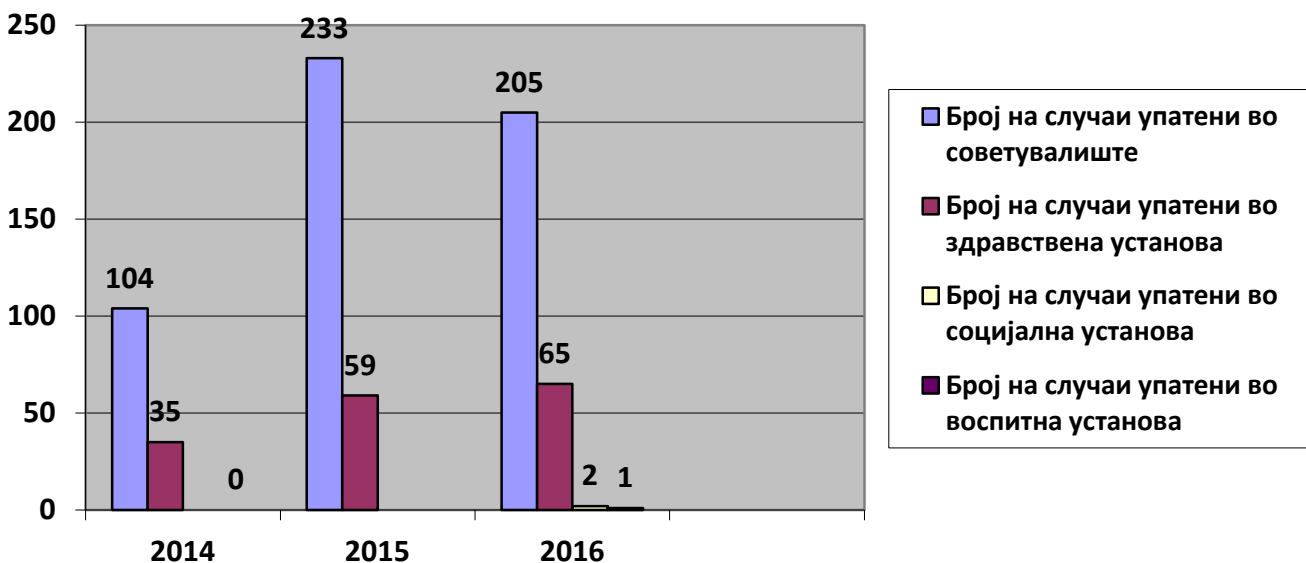
Сето наведено, стручните тимови го предвидуваат во План за работа со семејството, при што на родителите им се даваат конкретни задолженија и насоки во поглед на јакнење на родителските потенцијали, а се следи и развојот, односно подобрувањето на односот помеѓу родителите и детето, меѓу другото и врз основа на доставени писмени и усмени известувања од родителите за остварувањето на правото на видување меѓу детето и родителот со кого не живее.

Покрај наведеното, родителите и детето се упатуваат во соодветни стручни и советодавни установи, како што е ЈУ Завод за ментално здравје на деца и младинци „Младост“-Скопје, каде семејството ја добива потребната помош, поддршка и третман. Во 2014 година, во 104 случаи од страна на Центарот е применета мерката упатување во советувалиците во рамки на центарот за социјална работа, во 2015 година во 233 случаи, додека во 2016 година на советувалиците се упатени 205 семејства. Вкупно, во периодот 2014-2016 година во советувалиците се упатени 542 семејства.

Во здравствена установа, во 2014 година се упатени 35 случаи, во 2015 -59 и во 2016 година на третман се упатени 65 случаи, односно вкупно 159 случаи за периодот 2014-2016 година..

Во социјална и во воспитна установа во 2014 и 2015 година нема упатено ниту едно лице, односно семејство, а во 2016 година биле упатени 2 лица, додека во воспитна установа истата година упатено е едно лице.

Сл.3 - Случаи упатени во советувашиште или во друга установа од страна на Центар за социјална работа

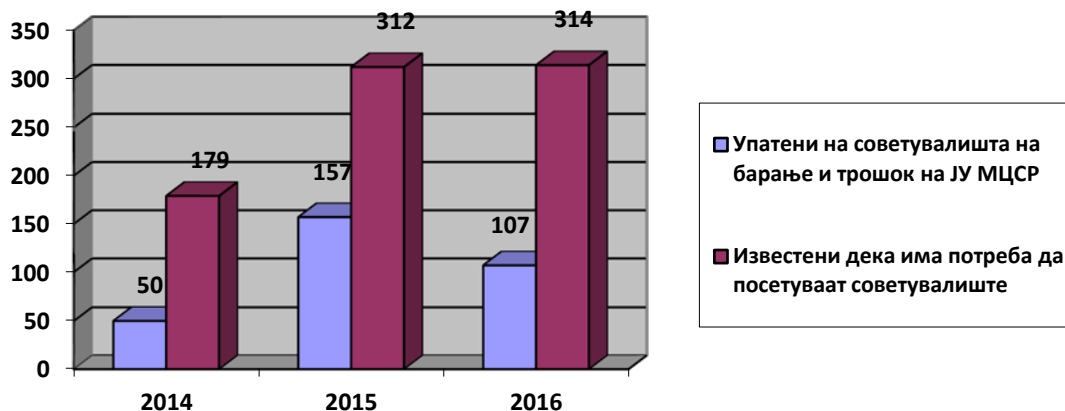

Впечатливи се податоците од центрите во однос на бројот на случаи упатени во советувашиште на барање и на трошок на центарот, за разлика од оние случаи кои се само известени дека имаат потреба да посетуваат советувашиште. Имено, во 2014 година во советувашиште се упатени 50 случаи, на барање и трошок на центарот, а 179 случаи се известени за потреба од посета на советувашиште. Во 2015 година, центрот на свој трошок во советувашиште упатиле 157 случаи, а известил 312 случаи за потребата од посета на советувашиште, и во 2016 година Центарот упатил на свој трошок 107 случаи на советување, а во 314 случаи центарот само ги известил лицата /семејствата за потребата од посетување и третман во советувашиште.

Во 2014-2016 година, во советувашиште на трошок на центар за социјална работа биле упатени 314 случаи, а 805 случаи биле известени дека во нивниот случај има потреба од посета на советувашиште.

Наведеното ја наметнува потребата од посеопфатна анализа заради утврдување на јасни и прецизни критериуми за упатување на третман и советување на трошок на Центарот за социјална работа наспроти укажувањето дека има потреба да се посетува советувашиште, кога товарот е на странките.

Сл.4 – Број на случаи упатени во советувашишта, односно на кои им е укажано на потребата од посета на советувашиште

На упатениот Прашалник, 13 центри за социјална работа одговориле потврдно дека по добивање на насоките и укажувањата од ЈУ Заводот за социјални дејности, преземаат мерки во насока на подобрување и унапредување на остварувањето на правото на детето да одржува лични односи и непосредни контакти со родителот со кого не живее. Притоа, најчести мерки кои се преземат по укажувањата на Заводот се: стручно-советодавна и советувашишна работа со родителите и децата, укажување на родителите за почитување на препораките од спроведениот третман во соодветната установа, укажувања на негативните последици врз детето, но и на семејството во целина, зајакнување на родителските капацитети и потенцијали за воспоставување на комуникација на релација родител – дете и извршување на родителските обврски, поведување на постапка за промена на решение во насока на најдобар интерес на детето, иницирање постапка за промена на судска одлука за доверување на дете и сл.

Според добиените податоци, 5 центри за социјална работа не одговориле на ова прашање, а 12 дале негативен одговор. Два од овие центри наведоа дека не постапуваат по насоките, затоа што немаат повратно извештај од Јавната установа каде семејството е упатено на третман или затоа што упатените странки не се јавуваат во установата каде што се упатени.

Табела 6. Преземени мерки од Меѓуопштински центар за социјална работа по добивање на извештај за третман

Преземени мерки по добивање на извештај од третман	
ДА	13
НЕ	12
Празно/Неполнето	5

Во врска со прашањето за мерката одземање на детето од едниот родител и негово доверување на другиот родител, според анализата на податоците во периодот 2014-2016 година од страна на центрите за социјална работа вкупно се донесени 117 решенија за одземање на детето и негово доверување кај другиот родител. Од нив, во 2014 година во 9 случаи од мајката е одземено дете и е доверено кај таткото, а обратно во 23 случаи. Во 2015 година, во 18 случаи детето е одземено од мајката, а во 30 случаи од таткото. Во 2016 година, во 12 случаи детето е одземено од мајката, а во 25 случаи од таткото.

Табела 7. Примена на мерката одземање на дете од еден родител и доверување на другиот родител

	2014	2015	2016
Одземено дете од мајка	9	18	12
Одземено дете од татко	23	30	25
ВКУПНО	32	48	37

Покрај случаи на одземање на дете од еден родител и негово доверување кај другиот родител, центрите за социјална работа известуваат и за примена на мерката доверување на детето на чување на друго лице или во соодветна установа. Според податоците, оваа мерка во текот на 2014 година ја нема применето ниту еден центар, а во 2015 година мерката доверување на детето на чување на друго лице или во соодветна установа е применета за 7 деца, а во 2016 за 9 деца.

Табела 8. Случаи за примена на мерката доверување на детето на чување на друго лице или во соодветна установа

	2014	2015	2016
Доверување на детето на чување на друго лице или во соодветна установа		7	9

Според одговорите на центрите за социјална работа најчести причини поради кои се одзема детето од едниот родител и се доверува на другиот родител, друго лице (семејство) или соодветна установа се: занамерување или злоупотреба на децата од страна на родителот/ите, несоодветно вршење на родителски права и обврски во смисла на запоставување на детето, негрижа за негово правилно воспитување, отсуство на родител или заминување во странство, при што детето се остава кај лице кое според решение не е негов старател, како и околности кои според оценка на стручен тим се сериозна опасност за правилниот и соодветен раст и развој на детето.

Како посебна мерка која се презема од страна на центрите за социјална работа е ограничување на правото на родителот да одржува лични контакти со детето поради недавање издршка за детето. Во 2014 година оваа мерка е донесена во 13 случаи, во 2015 година во 22 случаи, а во 2016 година во 7 случаи. Вкупно од страна на центрите за социјална работа за периодот 2014-2016 година оваа мерка била применета во 42 случаи.

Табела 9. Случаи за примена на мерката - органичување на правото на лични односи и непосредни контакти на родителот заради недавање на издршка

	2014	2015	2016
Ограничување на правото на лични односи и непосредни контакти на родителот заради недавање издршка за детето	13	22	7

Интересен е одговорот на Центарот за социјална работа Велес по однос на гореневеденото прашање. Имено, Центарот известува дека не води посебна евиденција за бројот на случаи во кои со решение се ограничува правото на лични контакти со детето поради неплаќање издршка од страна на родител, а известува дека има такви случаи. Понатаму, не води посебна евиденција за непочитување на решението завидување, и известува дека стручните тимови интензивно работат во насока на почитување на решенијата од овој центар. Исто така, известува дека не ја применува мерката „престој на детето кај родителот на кого не му е доверено на чување“ со цел да не се иселува детето, а во ретки случаи (без да се наведува број) известува дека ја применил мерката доверување на детето кај друг родител кога родителот не го враќа на време, односно во време утврдено со решението.

Табела 10. Број на случаи на примена на мерката - органичување на правото на лични односи и непосредни контакти на родителот поради не почитување на решението на Центарот

	2014	2015	2016
Ограничување на правото на лични односи и непосредни контакти на родителот поради непочитување на решението на Центарот	9	13	8

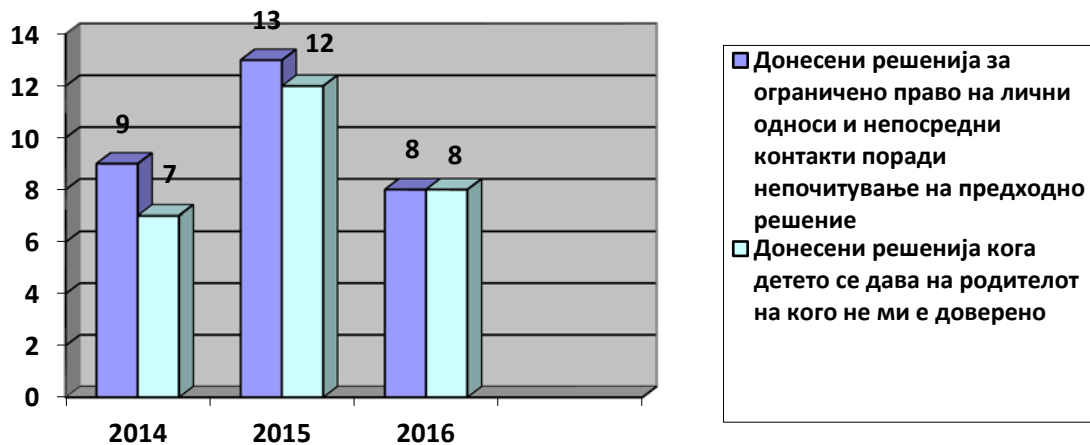
Податоците на останатите центри покажуваат дека во 2014 година се донесени 9 решенија со кои на родителот му е органичено правото на лични односи и непосредни контакти со детето, поради непочитување на решението на центарот. Така во 2015 година донесени се 13 решенија за ограничување на ова право, додека во 2016 година донесени се 8 решенија.

Табела 11. Број на случаи во кои МЦСР ја применил мерката - детето се дава на престој кај родителот на кого не му е доверено на чување

	2014	2015	2016
Случаи кога детето се дава на престој кај родителот на кого не му е доверено на чување	7	12	8

Во врска со решенија донесени од страна на центарот за социјална работа, за определување на престој на детето на одреден временски период кај родителот на кого детето не му е доверено на чување и воспитание, но не подолго од 15 дена, во 2014 година донесени се 7 решенија, во 2015 година донесени се 12 решенија за примена на оваа мерка, а во 2016 година донесени се 8 решенија.

Сл.5 – Примена на мерката органичување на правото на видување и мерката кога детето се дава на престој на родителот на кого не му е доверено на чување

Примената на мерката за органичување на правото на лични односи со детето заради ненавремено враќање на детето, односно подолго задржување од времето определено во решението, според податоците, е во многу мал број случаи. Во 2014 година е донесено едно решение, во 2015 година донесени се 2 решенија, а во 2016 нема решение за примена на оваа мерка во ниту еден центар.

Табела 12. Случаи за примена на мерката - органичување на правото на видување на родителот поради ненавремено враќање на детето, односно подолго задржување од времето определено во решението

	2014	2015	2016
Примена на мерка органичување на правото на лични односи со детето, заради ненавремено враќање на детето, односно подолго задржување од времето определено во решението	1	2	

Исто така, мал број на решенија се донесени за мерката - доверување на детето по добиени сознанија дека личните односи и контакти се прекинати подолго од два месеца.

Табела 13. Случаи за примена на мерката - доверување на дете по добиени сознанија дека личните односи и контакти се прекинати подолго од два месеца

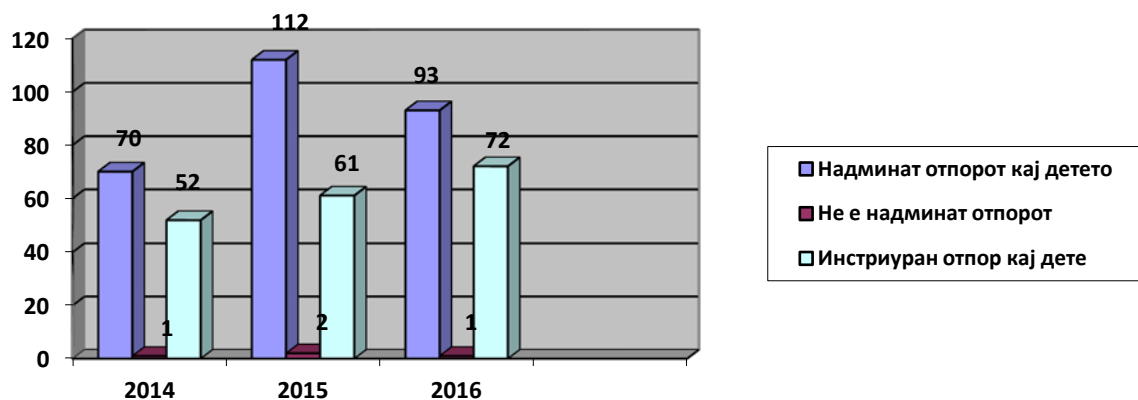
	2014	2015	2014
Примена на мерка времено доверување на детето по добиени сознанија дека личните односи и контакти се прекинати подолго од два месеца	2	2	1

Честопати, поради нередовното остварување на видувањата меѓу детето и родителот со кого не живее, без оглед на причините, кај детето може да се јави отпор за одржување на лични односи и непосредни контакти со родителот со кого не живее.

Во врска со ова прашање, 26 центри за социјална работа одговориле дека преземаат мерки за надминување на отпорот кај детето, при што стручните тимови во најголем дел од случаите ги повикуваат родителите на советување или ги упатуваат на советуваљашна работа во рамки на институцијата или во други институции, како што се ЈУ Заводот за ментално здравје, здравствени установи и слично. Целта на оваа мерка е да се ревоспостават личните односи и непосредни контакти помеѓу родителот и детето, а во одредени случаи доколку е потребно истото се презема и кон блиските роднини и сродници (баба, дедо итн).

Центрите известуваат дека по преземените мерки од страна на стручните тимови во 70 случаи во 2014 година, 112 случаи во 2015 година како и 93 случаи во 2016 година успешно е надминат отпорот кај детето, односно дека повторно се воспоставени личните односи и непосредни контакти на детето со родителот со кого не живее. Сепак, центрите известуваат за случаи кога и покрај преземените мерки не се воспоставени личните односи и контакти помеѓу детето и родителот. Ваков случај во 2014 имало само 1, во 2015 година – 2, и еден предмет во 2016 година.

Сл.6 – Ефекти од преземени мерки за надминување на отпорот кај детето за видување

Впечатлива е бројката на случаи каде е евидентиран инструиран отпор кај детето од страна на едниот родител, за што центрите за социјална работа известуваат за 52 случаи во 2014 година, 61 случај во 2015 година и 72 случаи во 2016 година.

4. БРАК, СКЛУЧУВАЊЕ НА БРАК, ПРЕСТАНОК НА БРАКОТ

Според Законот за семејство брак може да склучат две лица од различен пол со слободно изјавена волја пред надлежен орган, на начин определен со закон. Постапката за склучување на брак е уредена во членовите 23-3 од истиот Закон, а правата и должностите на брачните другари се уредени во членовите 31-33-а од овој Закон.

Според член 34 од Законот за семејството, бракот престанува со смрт на еден од брачните другари, со прогласување на исчезнатиот брачен другар за умрен, со поништување и со развод на бракот. Притоа, бракот престанува со поништување и со развод кога пресудата за поништување, односно развод ќе стане правосилна.

4.1. РАЗВОД НА БРАК

Бракот може да се разведе со взаемна согласност на брачните другари. Ако брачните другари имаат заеднички малолетни деца или полнолетни деца над кои им е продолжено родителското право, потребно е да поднесат спогодба за начинот на вршењето на родителските права и должности и за издржувањето и воспитанието на децата. Судот ќе донесе одлука за развод на бракот по взаемна согласност на брачните другари, ако утврди дека тие таа согласност ја донеле слободно, сериозно и непоколебливо. Бракот, исто така може да се разведе по барање на еден од брачните другари, доколку брачните односи се до таа мера нарушени што заедничкиот живот станал неподнослив. Брачниот другар може да бара развод на бракот ако брачната заедница фактички престанала подолго од една година. Правосилна пресуда за развод или поништување на бракот, судот ја доставува до органот на управата надлежен за водење на матична книга на венчаните, најдоцна во рок од 30 дена заради упис на промените, како и до Центарот за социјална работа, ако во бракот имаат малолетни деца или деца над кои е продолжено родителското право³.

5. ПОДАТОЦИ ОД ОСНОВНИТЕ СУДОВИ

Времетраењето на постапката за развод на брак според податоците добиени од судовите, зависи од основот за развод на брак, дали во постапката е вклучен стручен тим од надлежен центар за социјална работа, како и дали во текот на траењето на брачната заедница сопружниците имаат заеднички деца (малолетни деца или полнолетни деца над кои им е продолжено родителското право). Понатаму, најчесто разводот на бракот се врши врз основа на взаемна согласност на брачните другари (член 39) или поради нарушени брачни односи до таа мера што заедничкиот живот станал неподнослив (член 40), а помал број случаи кога брачната заедница фактички престанала подолго од една година (член 41) од Законот за семејството. Според одговорите добиени од надлежните судови, покрај горенаведените законски основи за

---

³ Развод на брак член 39-43 од Закон за семејството

развод на брак, во тужбите, сопружниците како причина за развод ги наведуваат екомска (не)зависност, нетрпеливост меѓу сопружниците, неверство, алкохолизам и семејното насилство.

Во врска со прашањето за евидентирани постапки во Судот за бракоразводи, покренати по барање на сопругата, односно сопругот добиени се следните податоци:

Табела бр .14 Постапки за развод на брак

	2014	2015	2016
Постапки за развод иницирани од сопруга	1630	1624	1658
Постапки за развод иницирани од сопруг	1645	1569	1604
ВКУПНО	3275		

Во периодот 2014-2016 година покренати се 1630 постапки за развод на брак по барање на сопругата, а 1645 по барање на сопругот, односно вкупно 3275 постапки за развод на брак . Од добиените податоци, видно е дека од година во година, значително се зголемува бројот на покренати постапки за развод на брак, поднесени од страна на сопругата , за разлика од бројот на покренати постапки за развод на брак од страна на сопругот.

Табела бр. 15 Број на постапки за доверување на дете/деца

Постапки за доверување на деца	2014	2015	2016
Покренати од сопруга	462	465	473
Покренати од сопруг	447	422	419
ВКУПНО	909	887	892

Во однос на бројот на случаи за развод на брак, во кои Судот одлучувал и за доверување на дете/деца, според податоците од Судовите, во периодот 2014-2016 година вкупно е постапено во 2688 случаи. Притоа, во 1.400 случаи, постапка за

доверување на дете е покрената од страна на сопругата, односно мајката, додека во 1.288 случаи постапката е покрената од страна на сопругот, односно таткото на детето.

Табела бр. 16 Вкупен број на постапки за доверување на дете/деца, врз основа на спогодба на родителите

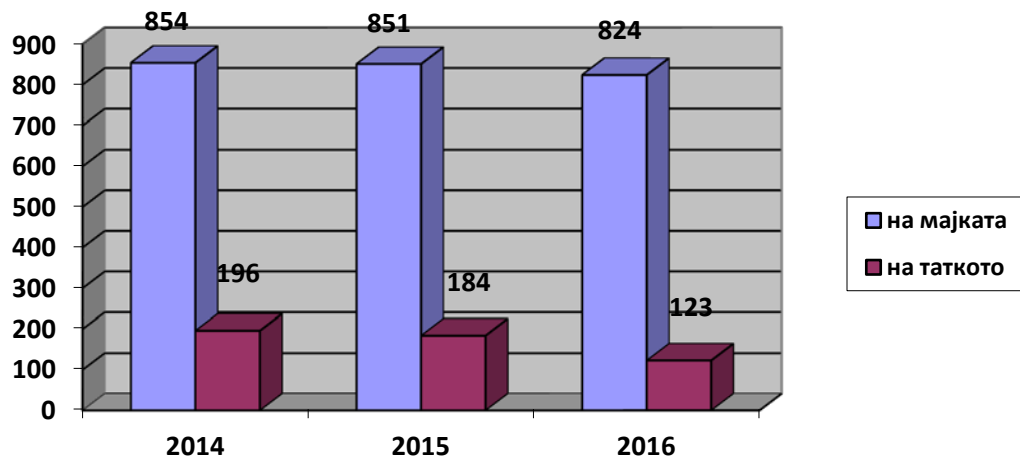
	2014	2015	2016	ВКУПНО
Постапки за доверување на деца, врз основа на спогодба	234	257	213	704

На прашањето за број на пресуди за доверување на дете донесени врз основа на спогодба на родителите, од одговорите на судовите произлегува дека во периодот 2014-2016 година вакви одлуки се донесени во 704 случаи, од кои во 2014 година- 234, 257 во 2015 година и 213 во 2016 година.

Табела бр. 17 Број на постапки за доверување на дете/деца, по поднесена тужба

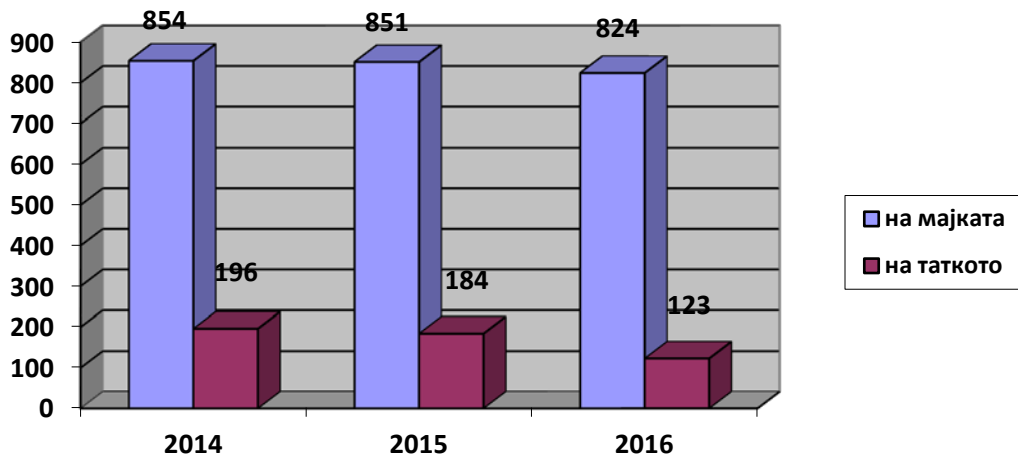
	2014	2015	2016	ВКУПНО
Постапки за доверување на деца, врз основа на тужба	681	583	572	1836

По Тужба, поднесена од страна на едниот родител за доверување на дете/деца, судовите одлучувале во 1836 случаи, и тоа најмногу во 2014 година- во 681 случај, потоа во 583 случаи во 2015 година и во 572 случаи во 2016 година.

Анализата на податоците добиени од судот покажува дека, судовите во поголем број случаи децата да ги доверуваат кај мајката отколку кај таткото, па така, во периодот 2014-2016 година, во 2.529 случаи судот одлучил за доверување на детето на мајката, а во 503 случаи на таткото.

Сл.7 – Приказ на случаи на доверени деца на мајката и на таткото

На прашањето, во колку случаи по барање на судот стручен тим од центарот за социјална работа учествувал во постапки за развод на брак во кои се одлучувало и за доверување на дете/деца, одговорите добиени од судовите покажуваат дека во периодот 2014-2016 година центрите за социјална работа учествувале во 1142 случаи, од кои во 2014 во 414 случаи, во 2015 во 378 случаи и во 2016 година во 350 случаи.

Во периодот 2014-2016 година, на барање на судот стручен тим од центарот за социјална работа учествувале во вкупно 23 постапки за развод на брак во кои се одлучувало и за доверување на дете/деца случаи, и тоа во 8 случаи во 2014 г., во 4 случаи во 2015г. и во 11 случаи во 2016 година.

Табела бр. 18 Број на постапки во кои стручен тим од центарот учествувал

	2014	2015	2016
На барање на судот	414	378	340
На барање на стручен тим од центарот	8	4	11
ВКУПНО	422	382	361

ОД РАБОТАТА НА НАРОДНИОТ ПРАВОБРАНИТЕЛ

Народниот правобранител, преку Одделението за заштита на правата на децата и лица со посебни потреби, во досегашното работење како орган кој ги штити правата на децата неспорно констатира дека во областа Права на детето најголем број од поднесените претставки се доставени од родители и блиски роднини на детето поради ограничување, односно неможност да го остварат правото на виодување со дете/деца, при што радува податокот дека и самите деца се обраќаат со барање заштита да го остварат правото да бидат со двајцата родители, односно како што наведуваат „ да бидат сакани од родителите“.

Во таа смисла, статистиката на поднесени претставки кај Народниот правобранител за период од 2014 – 2016 година, во однос на правото на детето да остварува лични односи и непосредни контакти со родителот со кого не живее предничи во однос на другите проблеми/права. Имено , во 2014 година од вкупно 124 претставки за заштита на правата на децата 59 се однесуваат на барање заштита поради неможност да се оствари правото на виодување, во 2015 година од вкупно 158 претставки 42 се за ова право, а во 2016 година од вкупно 106 претставки 36 претставки се за правото на лични односи и контакти на релација дете-родител.

Праксата на Народниот правобранител потврдува дека ЈУ Меѓуопштинските центри за социјална работа честопати, при одлучувањето по барањата за правото на виодување, во напорите да „им удоволат“ на родителите, го забораваат најдобриот интерес на детето, многу ретко го бараат мислењето на детето, па решенијата кои ги носат повеќе се исполнување на барање на едниот или другиот родител, отколку акт со кој прецизно се определени виодувањата, а којшто е донесен во најдобар интерес на детето.

ПРЕТСТАВКИ ПОДНЕСЕНИ ВО НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ ЗА ЗАШТИТА НА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО

	2014	2015	2016
Поднесени претставки	124	158	106
Претставки за правото на лични односи и непосредни контакти дете-родител	59	42	36

ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА И ПРЕПОРАКИ

Народниот правобранител од истражувањето за остварување на правото на детето на лични односи и контакти со родителот со кого не живее (право на видување) неспорно **констатира** дека :

1. Правото на детето да одржува редовни и квалитетни контакти со родителот се остварува со потешкотии, со што се врши повреда на едно од значајните права на детето кое има големо влијание врз неговиот правилен раст и развој, и се постапува спротивно на Конвенцијата за правата на детето и на Законот за семејството. Нема значителен напредок во однос на правото на детето да остварува видување со родителот со кого не живее на редовна основа и остварувањето на ова право многу често зависи од добрата волја на родителот со кого детето живее.
2. Стручните тимови при центрите за социјална работа сметаат дека нивното постапување е секогаш во најдобар интерес на детето, но во пракса незадоволството на подносителите на претставки е токму во врска со работата на стручните тимови поради непреземање мерки согласно закон, неможност центарот ефикасно да влијае на родителот кој го попречува правото на видување на детето со другиот родител, како и донесување решение кое повеќе е во интерес на едниот или другиот родител отколку на самото дете.

3. Отсутствува механизам за ефикасно следење на решенијата и одлуките за остварување на правото на одржување на лични односи и контакти на детето со родителот со кого не живее, донесени од страна на месно надлежниот центар за социјална работа, а вршењето надзор над родителското право како мерка многу малку се користи.
4. Ретко се преземаат законски мерки спрема родителот кој го попречува одржувањето на контактите на детето со другиот родител што има негативни последици врз детето. Особено практично не е ефикасна мерката кога родител/и сам/и или со дете/деца само се известуваат од Центарот за потребата од посета на советувалиште, без притоа да се следи постапувањето на родителот/ите, односно без можност за санкционирање на таквото однесување.

Имајќи предвид дека подолготрајното одвојување на детето од едниот родител негативно влијае врз детето и ја зголемува можноста од појава на отпор кај детето кон контактите со родителот со кого не живее, по што истите тешко се ревоспоставуваат, како и забелешките на стручните тимови во Меѓуопштинските центри за социјална работа за донесување судски одлуки за доверување на дете спротивно од доставеното Мислење на надлежен центар, Народниот правобранител **препорачува:**

1. Во сите постапки и одлуки поврзани со правата на детето надлежните центри за социјална работа и судовите при одлучување за доверување дете кај родител секогаш да се раководат од најдобриот интерес на детето, при што на детето кое е способно да формира сопствено мислење, да му обезбедат право на изразување на мислењето и да посветат потребно внимание во согласност со возраста и зрелоста на детето.
2. Континуирана соработка меѓу стручните тимови од ЈУ Меѓуопштинските центри за социјална работа и Судовите заради поефикасна постапка за миреење во случаи на развод на брак, особено ако во бракот има деца за чие доверување треба да се донесе одлука, како и соработка при донесување на

одлука за доверување на дете, при што да се има предвид и Мислењето на стручниот тим од надлежниот центар.

3. Во случаите кога е тоа во интерес на детето Меѓуопштинскиот центар за социјална работа да преземе мерки за непречено остварување на правото на лични односи и контакти на детето со двајцата родители, согласно волјата и интересот на детето, без притоа да се ограничи правото со определување на максимално времетраење на видувањата. Воедно, да се преземат мерки во случаи кога родителот го попречува правото на одржување на лични односи и непосредни контакти на детето со родителот со кого не живее и во тој контекст да се санкционира таквото однесување согласно закон.
4. Министерството за труд и социјална политика преку изнаоѓање на соодветно системско решение да обезбеди непречено остварување на ова право на детето, како и негова ефикасна заштита во случаи на непочитување на ова право од страна на родителите, односно во случаи на попречување на остварување на ова право.
5. Меѓуопштинските центри за социјална работа да преземат континуирани мерки за следење и работа со семејствата, како и мерки од превентивен карактер за заштита на правата на детето, и подобрување на односот родител- дете, како и континуирани обуки на стручните тимови за препознавање на најдобриот интерес на детето и постапување согласно Конвенцијата за правата на детето, зајакнување на институциите со професионален и стручен кадар и поефикасни советувалиштата во рамките на надлежните центри.

Покрај наведеното, Народниот правобранител препорачува Министерството за труд и социјална политика во соработка со надлежните органи кои се грижат за правата на детето и остварување на неговиот интерес да преземаат мерки за едукација на родителите за значењето и влијанието на одговорното родителство за грижа, чување и негување на детето во бракот и после разводот на бракот.